

НА ЗАКІНЧЕННЯ НОМЕРА

ОСТАННЯ ХВОРОБА ОСКАРА УАЙЛЬДА

Скорочений виклад

Ashley H. Robins, Sean L. Sellars
Lancet 2000;356:1841-1843

Століття, що минуло з часу смерті Оскара Уайльда (рис. 1) у Парижі 30 листопада 1900 року, супроводжувалося посиленням інтересом до його життя і творчості. Незважаючи на наявність численної літератури, в якій було висвітлено фактично всі названі аспекти, дослідники дуже мало зосереджувалися на хворобі генія англійської літератури і шляхах її лікування.

Спочатку необхідно спростувати поширене уявлення, що письменник страждав на сифіліс або помер від нього. Це вперше запропонував літературознавець Артур Ренсом, котрий у своїй біографії Уайльда стверджував, що причиною його смерті став “менінгіт, наслідок третинного сифілісу”. На жаль, ця ідея була підкріплена вченим Річардом Еллманом, котрий уже у власній книзі про нашого героя писав, що той заразився сифілісом під час навчання в Оксфорді і страждав на нього аж до кінця життя. Мерлін Голланд, внук митця, намагався довести неправильність і окреслити підґрунтя сифілітичної теорії. Немає доказів, що письменник мав таку інфекцію; навпаки, інтелектуальна сила його особистості аж до самої смерті роблять можливість діагнозу нейросифілісу дуже незначною. Крім того, протягом 2-річного ув'язнення (1895–1897 рр.) він був обстежений принаймні сімома лікарями, включаючи двох психіатрів. Немає згадок про це захворювання і в тюремній медичній документації, хоча медики вікторіанської епохи стикалися з ним постійно.

Оскар Уайльд помер від вторинного менінгоенцефаліту на фоні хронічно-го правобічного захворювання органа слуху. До того в його анамнезі був тривалий період прогресуючої односторонньої глухоти з рецидивуючими виділеннями з ураженого вуха. Дата початку отологічних скарг пацієнта залишається невідомою, хоча перед ув'язненням він консультувався з Вільямом Далбі, провідним отологом Великобританії і консультуючим лікарем Шпиталю св. Джорджа в Лондоні. Той запевнив письменника, що при адекватному догляді немає підстав для хвилювань щодо втрати слуху, але таке твердження виявилось помилковим. Ми вважаємо, що митець страждав на холестеатому, деструктивну форму хронічного гнійного отиту середнього вуха.

Рис. 1. Оскар Уайльд у молоді роки.

Наступна згадка про хворобу вуха походить від самого Оскара Уайльда в петиції міністру внутрішніх справ Великобританії з Редінгської тюрми, датованій 2 липня 1896 року. Він скаржиться на майже повну правобічну глухоту внаслідок абсцесу, що перфорував через барабанну перетинку. “Але, — фіксує письменник, — хоча цей абсцес турбував мене постійно протягом перебування в тюрмі, а слух гіршав з кожним тижнем, не було жодних спроб у справі лікування”. Його вухо лише три рази промивали при обстеженні, і цим усе обмежалося. Згідно з твердженнями в’язня, тюремний лікар Олівер Коллі Моріс лише констатував, що нічим не може допомогти, і слух зникне повністю.

Згодом у відповідь на скарги він написав короткий рапорт, у котрому, зокрема, вказав: “Очевидно, пацієнт має легку перфорацію барабанної перетинки правого вуха, проте ліве вухо не уражене, це можна сказати і про зір”. Медик також не зробив жодних коментарів щодо вушних виділень, глухоти і не накреслив якийсь план лікування. Це була незадовільна, майже зневажлива реакція на проблеми в’язня. Якщо доктор Моріс мав підстави песимістично дивитися на прогноз, то його брак турботи про стан здоров’я Оскара Уайльда цілком очевидний. Він не призначив жодних базових гігієнічних процедур, котрі полегшили би страждання митця. Тому нічого дивного, що в листі в газету “Дейлі кронікл” щодо реформи пенітенціарної системи (23 березня 1898 року) письменник затаврував тюремних лікарів як “брутальних за натурою, грубих за темпераментом й абсолютно байдужих до здоров’я і комфорту в’язнів”.

Коли вищезгадану петицію з коментарями Моріса отримав голова державної Ради у справах тюрем, реакція була швидкою. Спеціальна комісія прибула в Редінгську тюрму 10 липня 1896 року і констатувала “недостатнє медичне обстеження в цьому клінічному випадку, включаючи відсутність оцінки стану слуху і зору”. 2 серпня цього ж року в’язницю відвідав лікар Д. А. Прайс, щоб зробити експертний висновок. У цьому висновку він пише про “перфорацію барабанної перетинки лівого вуха з невеликими гнійними виділеннями, котрі можна поліпшити щоденним промиванням розчином карболки”. Це не був адекватний висновок, оскільки він стосувався здорового вуха, але він принаймні спонукав до адекватного догляду за цим органом, що й дало ефект у полегшенні захворювання. 16 листопада 1896 року навіть тюремний доктор Моріс визнав: “Стан вуха набагато ліпший, а тому немає підстав для тривоги”. Разом з тим рецидиви інфекції, гнійна оторея і болі у вусі вказували на холестеатому.

4 роки по тому, в кінці вересня 1900 року, проживаючи в “Hotel d’Alsace” у Парижі, письменник захворів і був прикутий до ліжка, перебуваючи під наглядом доктора Моріса Такера, лікаря британського посольства, котрий спеціалізувався в оториноларингології. За винятком кількох епізодів, Уайльд залишався в цьому готелі аж до самої смерті, що настала через 10 тижнів. Протягом цього періоду названий медик відвідував його 68 разів. Унаслідок відсутності успіху від лікування доктор Такер передав пацієнта провідному паризькому ЛОР-хірургу, імені якого, на жаль, історія не зберегла. Протягом клінічно німого періоду ув’язнення митця в Редінгській тюрмі латентний отит середнього вуха лише прогресував. При загостренні інфекції, що потім хронізувалася у вересні 1900 року, хвороба поширилася в соскоподібний відросток. Уже тоді знали, що такий стан загрожує життю. Як занотував письменник у своєму останньому листі від 20 листопада 1900 року, “хірург поінформував мене, що якщо операцію не проведуть якнайшвидше, то стане вже пізно і наслідки відтермінування будуть летальними”.

Оперативне втручання було єдиним виходом, і його здійснили 10 жовтня 1900 року в готелі під анестезією з допомогою хлороформу. Згодом пацієнт

напише: “Ця операція — одна з найгірших подій у моєму житті”. Вона коштувала 1500 французьких франків (60 фунтів стерлінгів) — нині у Великобританії її ціна перевищує 3000 фунтів, — а отже, була тривалою і масивною. Післяопераційний період перебігав важко і включав щоденні перев’язки відкритих ран. Сильний біль вимагав призначення ін’єкцій морфіну і таблеток опіуму та хлоралгідрату. У кінці жовтня були ознаки поліпшення і Уайльд навіть робив короткі прогулянки по місту. За винятком нестійкості під час ходьби і запаморочення (ймовірно, внаслідок ураження хворобою лабіринта), його самопочуття було досить добре.

У середині листопада 1900 року розвинулося повторне загострення. Воно поступово наростало до 25 листопада, коли хворий не міг встати з ліжка через запаморочення. Через день у нього спостерігалися марення, коливання свідомості від ясних епізодів до нерозбірливої мови і сонливості, висока температура тіла. Пацієнту призначили п’явки і лід на голову. Зрештою, він увійшов у коматозний стан і помер 30 листопада 1900 року.

Значною перешкодою в оцінці останнього захворювання митця була відсутність медичних записів аж до 1982 року, коли ключові документи були виставлені на аукціон Сотбіс (Лондон). Згідно з ними, у листопаді 1900 року вищезгаданий доктор Такер не був упевнений щодо позитивного результату свого лікування письменника і звернувся по допомогу до Поля Классе — паризького лікаря з добрим академічним послужним списком у загальній медицині. Обидва медики оглядали Уайльда 25 листопада і в наступні дні аж до його смерті. 27 листопада 1900 року вони написали спільний висновок про стан здоров’я хворого. Переклад із французького оригіналу було подано в біографії митця, написаній Еллманом, і в ньому, зокрема, зазначено:

“Нижчепідписані лікарі провели обстеження містера Оскара Уайльда... в суботу, 25 листопада, і виявили серйозні мозкові порушення, котрі були наслідком тривалого нагноєння правого вуха, що його лікували протягом кількох років. 27 листопада симптоми погіршилися. Ми поставили діагноз менінгоенцефаліту. За відсутності вогнищевих ознак трепанація черепа небажана. Рекомендоване лікування може бути тільки консервативним. Хірургічне втручання, ймовірно, неможливе”.

Цей висновок дуже чіткий і визначальний: він констатує наявність менінгоенцефаліту, вторинного щодо хронічного гнійного отиту середнього вуха, заперечує абсцес головного мозку і ставить крапку на здогадах щодо причин смерті митця.

Хоча різні автори зробили відносно чіткі висновки щодо останнього захворювання письменника, ніхто з них не міг дати однозначної відповіді на запитання про те, як же його оперували в жовтні 1900 року. На нашу думку, це була радикальна мастоїдектомія або її варіант, і таке твердження відштовхується від аналізу медичної літератури кінця 19 століття. У 1873 році в Німеччині Шварце і Ейзелл розробили методику кіркової мастоїдектомії, придатної для лікування гострого мастоїдиту, але не хронізованого різновиду хвороби (холестеатоми). У 1889 році Кюстер запропонував радикальнішу процедуру, а в 1890 і 1893 роках німецькі отологи Цауфаль і Штарке опублікували статті про власні версії радикальної операції на соскоподібному відростку, котрі стали широко практикувати, особливо у Німеччині і Франції. Її метою було усунення захворювання шляхом формування шунта між порожниною середнього вуха та соскоподібного відростка і зовнішнім середовищем. Така процедура була дуже деструктивною і часто супроводжувалася втратою слуху. Але ризик смертельних внутрішньочерепних ускладнень хронічного отиту був настільки високий, що радикальна мастоїдектомія стала визнаним методом терапії.

Існує певна іронія щодо хронічного захворювання вуха в Оскара Уайльда. По-перше, його батько сер Вільям Уайльд (1815–1876 рр.) був одним із піонерів отохірургії в 19 столітті. У 1853 році він опублікував книгу з цього предмета, де, зокрема, вказав: “Так довго, наскільки наявна оторея, ми не знатимемо, чим вона закінчиться і до чого приведе”, тобто виділення з вуха можуть стати причиною ранньої смерті. По-друге, менш ніж через 8 тижнів після смерті митця його молодший син Вівіан, перебуваючи у віці 14 років, зазнав мастоїдектомії (імовірно, кіркової) з приводу гострого інфекційного мастоїдиту, наслідком чого стала постійна лівобічна глухота. По-третє, приблизно за 5 тижнів до смерті письменник сказав у розмові з одним із відвідувачів, що він не доживе до початку 20 століття. У фізичному сенсі прогноз справдився, проте з точки зору вічності його геніальні твори подолали цей бар’єр.

Підготував *Юрій Матвієнко*